

Nr 26.

Ankom till Riksdagens kansli den 8 maj 1911, kl. 7 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

I.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehåft följande tre till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

motionen nr 102 inom Första kammaren af herrar *Ernst Beckman*, *Alfred Petersson* och *Jacob Larsson*, om ändring af §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen;

motionen nr 343 inom Andra kammaren af herrar *Karl Staaff*, *J. Bromée*, *Jakob Pettersson*, *D. Persson* i Tällberg, *Ad. Wiklund*, *Karl Starbäck*, *Johan Ericsson*, *Joh. Ström*, *Carl Jansson*, frih. *Carl Carlsson Bonde*, herrar *Axel Schotte*, *Fridtjuv Berg*, *S. H. Kvarnzelius*, *Th. af Callerholm*, *L. Gust. Broomé*, *G. Jansson* och *K. G. Karlsson*, om politisk valrätt och valbarhet för kvinnor;

motionen nr 341 inom Andra kammaren af herrar *Hjalmar Branting*, *Carl Lindhagen*, *Herm. Lindqvist*, *Nils Persson*, *Värner Rydén*, *A. J. Christiernson*, *F. W. Thorsson*, *A. C. Lindblad* och *Viktor Larsson*, om vissa ändringar i 9, 16 och 19 §§ riksdagsordningen.

I motionen nr 102 inom Första kammaren har herr *Beckman* m. fl. hemställt, »att Riksdagen måtte för sin del besluta, att följande delar af riksdagsordningen skola erhålla nedanstående ändrade lydelse:

Bihang till Riksd. prot. 1911. 3 Saml. 1 Afd. 22 Haft. (Nr 26).

§ 9.

Till ledamöter af Första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått 35 års ålder samt äga — — — — —
— — sin befattning.

§ 16.

Valrätt tillkommer enhver välfredad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått 24 års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;
b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man är i konkurstillstånd;

c) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats understödstagaren själf eller dennes hustru eller minderåriga barn;

d) gift kvinna, hvilkens man häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret tilldelats henne eller makarnas minderåriga barn;

e) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man häftar för honom påförda utskylder till stat eller kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i Andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående af flera valkretsar, inom någon af dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — — — tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att afsäga sig riksdagsmannaupdrag, äfven om icke något af nu nämnda skäl är för handen.»

Till stöd för sitt förslag hafva motionärerna anfört följande:

»Frågan om kvinnas politiska valrätt och valbarhet har vid upprepade tillfällen varit föremål för de svenska statsmakternas öfverläggningar och pröfning. Redan vid 1884 års riksdag väcktes af herr F. T. Borg inom Andra kammaren motion om tillerkännande åt kvinna af valrätt och valbarhet till Andra kammaren. Denna motion afstyrktes af konstitutionsutskottet och afslogs af bägge kamrarna, af Första kammaren enhälligt samt af Andra kammaren med 53 röster mot 44.

Därefter förordades år 1886 af herr A. Hedin och år 1895 af herr O. V. Vahlin, i reservationer till konstitutionsutskottets betänkande, valrätt för kvinnor.

Hvarken i 1900 års riksdagsskrivelse angående reform af valrätten till Andra kammaren eller i den kungl. propositionen i samma ämne till 1902 års Riksdag ifrågasattes medgifvande af valrätt eller valbarhet åt kvinnor. I sistnämnda proposition antyddes tvärtom såsom ett motiv till förslaget om förstärkt rösträtt för gifta män, att familjefadern på visst sätt »kunde sägas representera äfven familjen och särskildt hustrun». Vid sistnämnda års riksdag väcktes emellertid af herr C. Lindhagen motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande, efter verständig utredning, af förslag till en särskild rösträttsreform i ändamål att bereda kvinna rösträtt vid val till Andra kammaren, därest hon i öfrigt i tillämpliga delar uppfyllde de för dylik rösträtt stadgade villkor. Till stöd för denna hemställan åberopades hufvudsakligen, att den politiska rösträttens yttersta uppgift vore att i samhället göra gällande och i samhällets intresse tillvarataga personlighetens behof och intresse samt att kvinnan härutinnan ej kunde företrädas af någon annan än henne själf. Konstitutionsutskottet medgaf, att de sträfvanen, som kommit till uttryck i berörda motion, vore ur teoretisk synpunkt tilltalande. Men då förslaget afsägo att i grundlagen införa en alldeles ny princip, som ej heller i andra med Sverige likställda stater vunnit tillämpning, afstyrktes motionen. Denna hemställan bifölls af Första kammaren utan votering samt af Andra kammaren med 111 röster mot 64, som afgåfvos för bifall till motionen.

Vid 1904 års riksdag togs frågan åter upp genom motioner af herr C. A. Sjöcrona i Första kammaren samt af herr C. Lindhagen i Andra kammaren. I den förra motionen föreslogs, att kommunalt röstberättigad

kvinnor måtte i likhet med kommunalt röstberättigad man tillerkännas politisk rösträtt, hvilket yrkande motiverades med dess obestridda och självklara rättvisa. I den senare motionen åter, i hvilken 30 af Andra kammarens ledamöter instämt, förnyades herr Lindhagens förslag i ämnet vid 1902 års riksdag. I motiveringen åberopades, utom hvad förut härutinnan anförts: att kvinnans fallenheter uti många afseenden voro olika mannens, hvilket från det allmännas synpunkter utgjorde en bjudande anledning att låta desamma komma till sin rätt och göra sig gällande; att kvinnans medborgaranda härigenom skulle stärkas, hennes själfständighet och ansvarskänsla ökas samt hennes personliga anseende höjas; samt att samhället särskildt behöfde den insats af medkänsla, sparsamhet och praktiskt sinne, som kvinnan antagligen skulle göra gällande i lagstiftningen och statshushållningen. Konstitutionsutskottet ansåg, att spörsmålet om beredande af rösträtt åt kvinnan vore förtjänt att allvarligt uppmärksammas samt att en utredning af de förhållanden, som kunde anses äga inflytande på frågans bedömande, borde föregå afgörandet af densamma. Men enär utskottet var af den mening, att den föreliggande frågan om beredande af utsträckt rösträtt åt män skulle försvåras genom att sammanbindas med förslag i nu nämndt afseende, afstyrkte utskottet såväl herr Sjöcronas som herr Lindhagens motioner. Mot detta utskottets beslut reserverade sig emellertid en ledamot, som tillstyrkte en skrifvelse i öfverensstämmelse med herr Lindhagens motion.

Vid kamrarnas behandling af denna fråga afgåfvos inom Första kammaren 49 röster för och 90 röster mot herr Sjöcronas motion samt inom Andra kammaren 93 röster för och 115 röster mot herr Lindhagens motion.

Vid 1905 års lagtima riksdag förnyade såväl herr Sjöcrona som herr Lindhagen sina år 1904 väckta motioner, herr Lindhagen denna gång med instämmande af 57 ledamöter af Andra kammaren. Konstitutionsutskottet afstyrkte motionerna liksom förut under framhållande att krafvet på rösträtt för kvinnor, om hänsyn toges till befolkningen i dess helhet, ännu icke vunnit någon allmännare eller lifligare anslutning från kvinnornas egen sida, och att således anspråket på en dylik rätt icke uppbyres af någon stadgad mening bland kvinnorna själfva. Mot detta beslut reserverade sig emellertid åtta af utskottets ledamöter, fyra från Första och fyra från Andra kammaren, hvilka med något afvikande motivering och formulering föreslogo en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning om och i hvilken utsträckning rösträtt vid val till Andra kammaren kunde

böra beredas jämväl åt kvinnor. Vid behandling af ärendet i kamrarna afslogs herr Sjöcronas motion utan votering. Äfven reservanternas förslag om utredning förkastades, i Första kammaren med 89 röster mot 30 samt i Andra Kammaren med 109 röster mot 88.

Frågan togs åter upp vid 1906 års riksdag. Visserligen innehöll icke den kungl. rösträttspropositionen något förslag i ämnet. Såsom skäl härför åberopades, att, ehuru den kvinnliga rösträtten i sinom tid torde komma att uppföras på dagordningen, det dock skulle vara oklokt att förbinda detta spörsmål med frågan om utsträckning af rösträtt åt män, hvarigenom hela reformens lösning på obestämbart tid skulle undanskjutas. I stället framställdes förslag om rösträtt för kvinnor i motioner dels af herr P. E. Lithander och C. Sjöcrona i Första kammaren, dels ock af herr C. Lindhagen med flere samt af herr P. Hörnstén med flere i Andra kammaren. Af dessa motioner afsåg herr Lithanders skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till politisk rösträtt äfven för gifta och ogifta kvinnor. Till stöd för detta förslag åberopades bland annat, att det kvinnliga elementet i politiken skulle blifva ett skydd för familjen och det husliga lifvet gentemot partityranniskt våld äfvensom ett naturligt stöd för nykterhetssträfvanden och öfverhufvud för ett religiöst och sedligt lif. I herr Sjöcronas motion förnyades ännu en gång förslaget om valrätt till Andra kammaren för alla kommunalt röstberättigade kvinnor — d. v. s. rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män enligt samma motionärs förslag. Herr Lindhagen jämte hans medmotionärer framlade förslag till sådan ändring i riksdagsordningen, att valrätt till Andra kammaren skulle tillkomma enhvar välfrejdad svensk medborgare såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val ägde rum, uppnått 21 års ålder, dock med undantag för den som stode under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt. Till motiverande af detta positiva förslag anfördes bland annat, att de förut väckta motionerna om utredning af den kvinnliga rösträttsfrågan närmast syftat till att bereda sinnen för själfva saken och icke att fylla något verkligt behof af närmare uppgifter, huru de eventuellt röstberättigade kvinnorna grupperade sig i olika yrken och åldrar etc. För öfrigt vore det tämligen lönlöst att söka utgrunda de möjliga verkningarna af den kvinnliga rösträtten, och ingen utredning kunde rubba det sakförhållandet, att kvinnorna voro medborgare och såsom sådana borde samlas med männen till gemensamt arbete för fäderneslandets bästa. Slutligen föreslogs i herr Hörnsténs med fleres motion, att rösträtt vid

val till Andra kammaren måtte tillerkännas kvinna under samma förutsättningar som man.

Vid behandlingen af nu omförmälda motioner uttalade konstitutionsutskottet, att tiden nu var inne att taga under allvarligt öfvervägande, huruvida och i hvilken omfattning politisk rösträtt kunde beredas jämväl kvinna, gift likaväl som ogift. Att från direkt politiskt inflytande utestänga henne fann utskottet näppeligen förenligt med införande af en vidsträckt valrätt för män. Hon hade nämligen lika stora intressen att tillvarataga i samhället som mannen och borde därför sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dem tillbörligen beaktade. Härtill komme, att kvinnan på grund af sina särskilda egenskaper vore ägnad att utöfva ett gagneligt inflytande i synnerhet på den sociala lagstiftningens område. Då emellertid beslut om en dylik vidsträckt reform ej borde fattas utan en föregående allsidig utredning rörande alla därmed sammanhängande spörsmål, inskränkte utskottet sig till en hemställan om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig utredning af frågan om och i hvilken utsträckning rösträtt vid val till Andra kammaren borde beredas jämväl åt kvinnor samt om framläggande för Riksdagen af utredningens resultat jämte det förslag, hvartill densamma kunde gifva anledning. Nio af utskottets ledamöter reserverade sig mot dess nu anförda hemställan, men densamma blef af bägge kamrarna bifallen, af Första kammaren med 69 röster mot 60 samt af Andra kammaren med 127 röster mot 100. I Andra kammaren förekom därjämte särskild votering angående herr Lindhagens motion, som afslogs med 152 röster mot 55.

Kungl. Maj:ts proposition i rösträttsfrågan till 1907 års Riksdag stod med hänsyn till spörsmålet om kvinnans rösträtt på samma ståndpunkt som 1906 års kungl. proposition i ämnet. Föredragande departementschefen erkände det berättigade i sträfvandena att bereda kvinnan, den gifta såväl som den ogifta, rätt att lika med mannen deltaga i det offentliga lifvet, men förklarade tillika på samma skäl, som anförts af hans närmaste företrädare i ämbetet, att denna fråga ej vore aktuell, förrän frågan om männens rösträtt omsider vunnit sin lösning. Frågan bragtes emellertid under 1907 års riksdags behandling genom motioner af herr Alb. Bergström i Första kammaren samt af herrar K. J. Warburg, P. Hörnstén, friherre A. T. Adelswärd, C. Lindhagen m. fl. samt H. Branting m. fl. Alla dessa motioner afsågo att bereda kvinna politisk rösträtt under samma villkor som man, därvid emellertid herrar Bergströms och Warburgs motioner endast afsågo valrätten till Andra kammaren, me-

dan åter de öfriga förslagen innefattade rätt för kvinna att deltaga jämväl i valen till Första kammaren. Dessutom ingick i herrar Hörnsténs, Lindhagens m. fl:s och Brantings m. fl:s motioner förslag om valbarhet för kvinna till bägge kamrarna. Till stöd för detta nya kraf anfördes, dels att detsamma vore en naturlig konsekvens af medgifvandet af rösträtt åt kvinnor, dels att samhället behöfde dugliga kvinnliga krafter äfven i lagstiftningsarbetet, enär många orättvisor hittills fått kvarstå af det skälet att kvinnor saknat möjlighet att på verksamt sätt i riksförsamlingen komma dem till lifs, och dels slutligen att i Finland kvinnorna erhållit valbarhet på samma gång som valrätt.

Det särskilda utskott, som behandlade rösträttsfrågan vid 1907 års riksdag, afstyrkte samtliga nu anförda förslag under hänvisning till Riksdagens året förut beslutade begäran om en fullständig och allsidig utredning af frågan samt om framläggande af förslag i ämnet. Att föregripa resultatet af denna utredning utan att närmare kunna bedöma alla de synnerligen invecklade spörsmål, som stode i sammanhang med ifrågavarande nya principer upptagande i vår offentliga rätt, fann utskottet ej tillrädligt. Mot detta utskotts beslut reserverade sig två af dess ledamöter. Utskottets hemställan bifölls af Första kammaren utan votering samt af Andra kammaren med 133 röster mot 91, som afgåfvos för bifall till herr Hörnsténs motion.

Vid 1908 års riksdag väcktes af herr Karl Staaff m. fl. motion om att kvinna skulle erhålla valrätt och valbarhet till Riksdagens bägge kamrar under samma villkor som man, dock med iakttagande däraf att gift kvinna, som ej vunnit boskillnad, skulle vara utesluten från valrätt och valbarhet jämväl på grund af sin mans konkurstillstånd eller underlåtenhet att betala de tre sista årens utskylder. Till stöd för detta förslag anfördes bland annat:

Tanken på utsträckande af den politiska rösträtten till att omfatta jämväl kvinnorna har alltmer vunnit insteg hos den svenska Riksdagen. Motiveringen för de särskilda förslag, som härutinnan under de senaste åren frambruits, har, naturligt nog, skiftat i öfverensstämmelse med förslagsställarnes olika partiställning och åskådning. Men inom vida kretsar synes alltmer den meningen hafva stadgat sig, att hvilka verkningar man än må kunna hoppas eller befara af kvinnans deltagande i det politiska lifvet, låter det ej längre förena sig med kvinnans ställning såsom medborgare i samhället att fortfarande utestänga henne från direkt politiskt inflytande.

Mot förslaget att tilldela kvinnan politiska rättigheter ha i vårt land under de senaste åren egentligen endast framställts två invändningar: att krafvet på denna reform icke uppbäres af någon utbredd opinion bland kvinnorna själfva och att frågans upptagande till omedelbart afgörande skulle fördröja lösningen af männens rösträttsfråga. Hvad den första invändningen beträffar, må visserligen medgifvas, att ännu för ett tiotal år sedan kvinnornas intresse för vinnande af politiska rättigheter icke i större utsträckning tagit sig offentligt uttryck. Men detta förhållande har väsentligt förändrats i samma mån som männens rösträttsfråga mognat till lösning. Redan i slutet af år 1899 inlämnade Fredrika Bremer-förbundet en petition till Kungl. Maj:t, hvori hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande angelägenheten att bereda kvinna rösträtt vid val till Riksdagens Andra kammare, därest hon i öfrigt uppfyllde de för dylik rösträtt stadgade villkor. Den 4 juni 1902 bildades i Stockholm Sveriges första förening för kvinnans politiska rösträtt. Sedan i ett flertal andra städer dylika föreningar uppstått, sammanslöto sig dessa under år 1903 till landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt. Antalet af de till denna anslutna lokalföreningarna utgjorde vid slutet af år 1904 35, vid slutet af år 1905 47, vid slutet af år 1906 73 samt vid slutet af år 1907 113, spridda öfver alla rikets län. Ett kraftigt uttryck tog sig kvinnornas intresse för ernående af politiska rättigheter i deras till 1907 års riksdag afgifna masspetition, att svensk kvinna måtte erhålla politisk rösträtt på samma villkor som svensk man. Denna petition var undertecknad af 142,128 kvinnor, d. v. s. 8,13 procent af Sveriges kvinnor öfver 18 år. Till jämförelse härmed kan förtjäna erinras, att undertecknarne af 1898 års stora rösträttspetition (af hvilka öfver 63,000 voro kvinnor) utgjorde 12,78 procent af Sveriges myndiga befolkning och att antalet röstberättigade utgör 8,2 procent af landets befolkning. Redan förut hade vid olika tillfällen dels till Kungl. Maj:t och dels till Riksdagen afgifvits ett femtiotal petitioner i frågan från särskilda rösträttsföreningar samt från andra kvinno-föreningar eller tillfälliga sammanslutningar af kvinnor.

Det torde ej kunna förnekas, att omförmälda opinionsyttringar ådagalägga ett lifligt och ganska utbreddt intresse för reformen hos kvinnorna själfva. Frånvaron eller den ringa omfattningen af ett sådant intresse kan således ej längre rättvisligen åberopas såsom skäl mot ifrågavarande röst-rättsutvidgning.

Hvad den andra af ofvan anförda invändningar beträffar, så framställdes den vid en tidpunkt, då männens rösträttsfråga ännu icke erhållit ens

preliminär lösning. Innan det lyckats att förena kamrarna om ett gemensamt beslut beträffande utsträckning af den politiska rösträtten för män, kunde det med fog sägas, att svårigheterna att härutinnan komma till ett resultat skulle ökas genom att i väsentlig mån vidga reformkrafvet.

Emellertid hafva under förra årets riksmöte bägge kamrarna för första gången enat sig om ett beslut beträffande utsträckningen af männens politiska rösträtt; och det torde få anses sannolikt, att 1909 års Riksdag kommer att till grundlag upphöja 1907 års beslut i rösträttsfrågan.

Vid sådant förhållande kan man ej längre med skäl påstå, att ett positivt beslut om medgifvande af politiska rättigheter åt kvinnorna skulle fördröja lösningen af männens rösträttsfråga.

Samma fråga var jämväl föremål för motioner af herr Sjöcrona i Första kammaren (nr 46), samt af herr Branting m. fl. (nr 143) och herr Lindhagen m. fl. (nr 145) inom Andra kammaren. Af sistnämnda motioner öfverensstämde herr Sjöcronas med motionen nr 125 utom därutinnan att herr Sjöcrona ej upptog förslaget om valbarhet för kvinnor. Herr Branting m. fl. samt herr Lindhagen m. fl. föreslogo åter i sina motioner, dels valrätt för enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som fyllt 21 år samt icke stode under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelses målsmansrätt, dels ock valbarhet för kvinna på samma villkor som för man.

Konstitutionsutskottet afstyrkte samtliga nu omförmälda motioner på samma skäl, som i dylikt afseende åberopats af vederbörande särskilda utskott vid 1907 års riksdag, eller att det ej vore välbetänkt att föregripa resultatet af den utaf Riksdagen år 1906 hos Kungl. Maj:t begärda fullständiga och allsidiga utredningen af omförmälda fråga samt att för öfrigt den svårlösta frågan om utsträckt rösträtt för män ej borde fördröjas genom att kombineras med spörsmålet om politisk rösträtt för kvinnor. Mot utskottets berörda hemställan reserverade sig en af dess ledamöter från Första kammaren samt åtta af dess ledamöter från Andra kammaren, hvilka ansågo, att den af herr Staaff m. fl. väckta motionen bort tillstyrkas.

Vid frågans behandling inom kamrarna framställdes mot ifrågavarande förslag hufvudsakligen följande principiella invändningar: Kvinnorna kunna icke tillerkännas medborgarrätt i samma bemärkelse som männen redan af det skälet, att begreppet »medborgare», med nödvändighet vore genus maskulinum. Detta berodde först och främst på mannens ställning såsom make och fader, medan kvinnans uppgift vore makans och moderns. Men det berodde äfven därpå att statslivets yttersta grund vore rättsordningens

upprätthållande inåt och utåt, som ytterst hvilade på mannens kraft. Därför vore också den offentliga rättsordningens upprätthållande och statslifvets angelägenheter företrädesvis hans sak. Kvinnans uppgift vore en annan: nämligen att fostra det kommande släktet, att vaka öfver hem och härd samt att skydda folkets inre lif. Om kvinnorna erhöle politisk rösträtt utan att på samma gång påläggas en extra börda för statsändamålet, motsvarande männens värnplikt, skulle det innebära ej genomförande af verklig jämlikhet, utan ett privilegierande af den ena hälften af befolkningen.

Dessa invändningar bemöttes till en början med erinran om historiens vittnesbörd om framstående kvinnor, som tagit lysande del i förvaltningen af statsangelägenheter, samt om de fall, då kvinnor i vårt land och i våra dagar kallats till deltagande i de kommunala förvaltningsbestyren samt det förberedande lagstiftningsarbetet. Särskildt mot talet, att kvinnans egentliga uppgift vore makans och moderns, erinrades om det stora antalet s. k. själf försörjande ogifta kvinnor, hvilkas uppgifter och intressen i samhället vore fullt jämförliga med männens. Vidare anfördes, att kvinnorna kanske djupare än männen känna ansvaret af de med den politiska rösträtten förbundna plikterna samt att rösträtten därför måste höja deras medborgarsinne och därmed tillföra vårt folk en ansenlig förstärkning i medborgarkraft. Afven erinrades, att det alltid vore så med massrättigheter, att åtskilliga bland dem som erhållit sådana rättigheter icke vore särskildt lämpade att utöfva dem. Då nu med få inskränkningar alla män, äfven om de vore föga lämpliga för rösträttens utöfning, likväl erhöle rösträtt, vore det orimligt att utesluta hela mängden af Sveriges kvinnor, oaktadt man måste erkänna, att en stor del af dem vore särdeles skickade för rösträttens utöfning. Hvad särskildt beträffade talet om det oegentliga i att gifva kvinnorna rösträtt, oaktadt de ej kunde åläggas värnplikt, häfdades, att staten särskildt på det socialpolitiska området vore i verkligt behof af kvinnornas medverkan, alldeles oafsedt om de därjämte kunde underkastas värnplikt eller därmed svarande skyldighet. Och för öfrigt funnes berörda s. k. oegentlighet redan förut, i det att män, som icke vore kompetenta att fullgöra sin värnplikt, det oaktadt tillerkändes rösträtt.

Särskildt mot förslaget att tillerkänna kvinnorna politisk valbarhet invändes, att detta syftade till familjelifvets upplösning, i det att de gifva kvinnorna därigenom skulle nödgas 4 à 5 månader om året lämna sina hem. Denna invändning bemöttes med en erinran, att det säkerligen endast i ett fåtal fall skulle inträffa, att kvinnor, i all synnerhet gifva kvinnor, valdes till ledamöter af riksdagen, samt att förslaget i allt fall inne-

fattade rätt för kvinna, som erhållit dylikt uppdrag, att utan åberopande af särskildt laga förfall afsäga sig detsamma. Gifvetvis utgjorde emellertid valbarheten ett moment i den fullständiga medborgarrätten.

Hufvudargumenten mot förslaget utgjorde emellertid de af konstitutionsutskottet åberopade formella skälen: nödvändigheten att, innan man fattade beslut i frågan, afvakta resultatet af den begärda utredningen samt önskvärdheten att ej äfventyra utgången af männens rösträttsfråga genom att med den kombinera kvinnornas. Mot den förra invändningen anfördes, att utredningen till sin hufvudsakliga del, nämligen den statistiska, redan blifvit tillgänglig samt utgjorde det kraftigaste stöd för bifall till förslaget, medan åter den s. k. juridiska delen af utredningen icke kunde väntas gifva något nytt bidrag till principspörsmålets belysande. Hvad åter den senare invändningen beträffade, hänvisades därpå, att Riksdagen redan fixerat sin ståndpunkt till männens rösträtt. Häremot invändes åter, att den möjligheten ej vore utesluten, att motståndarne till 1907 års rösträttsförslag skulle kunna bringa detsamma på fall år 1909, om de mot detsamma lyckades uppställa ett beslut af Andra kammaren af år 1908, innehållande samma bestämmelser som 1907 års beslut, men därjämte inrymmande rösträtt för kvinnor. Omöjligt är icke, att hänsyn till denna eventualitet bestämde utgången i Andra kammaren. Motionen nr 125 blef nämligen där afslagen med 110 röster mot 93.

I Första kammaren kom ifrågavarande motion icke under votering. Där röstades i stället om ett under diskussionen af herr Trygger framställt förslag om valrätt endast för de kommunalt röstberättigade kvinnorna. Detta förslag förkastades med 79 röster mot 49.

Vid 1909 års riksdag väcktes af herr Karl Staaff m. fl. motion i ämnet med samma yrkande som i 1908 års motion. Samtidigt härmed föreslog herr A. Bergström inom Första kammaren, att kvinna skulle erhålla *valrätt* under samma villkor som man. Förstnämnda motion tillstyrktes af konstitutionsutskottet samt bifölls af Andra kammaren utan debatt eller votering, men afslogs af Första kammaren. För förslaget att tilldela kvinnor valrätt men ej valbarhet afgåfvos inom sistnämnda kammare 25 röster. Från den debatt, som föregick Första kammarens beslut, är att anteckna, att af de tio talare, som yttrade sig, ej mindre än åtta erkände det principiellt berättigade i krafvet på valrätt för kvinnor. Till motiverande af afslaget åberopades, utom de gamla invändningarna, fruktan för att den genom bifall till förslaget uppkomna fördubblingen af valmans-

kåren skulle medföra en skarp och farlig omkastning af våra politiska förhållanden.

Från den motsatta sidan häfdades åter, att någon fara ej kunde ligga i valmanskårens förstärkande med element, lika kvalificerade som de, af hvilka den förut utgjordes, i synnerhet som det ej funnes anledning förmoda, att proportionen mellan skiftningarna i den allmänna meningen hos valmanskåren skulle undergå någon förändring genom kvinnornas upptagande däri. Därjämte erinrades, att kvinnorna redan blifvit en inflytelse-rik, upplyst och viljekraftig faktor i det offentliga lifvet, hvilken ej borde tillåtas växa sig stark och mäktig utanför den lagliga representationen, utan införlifvas med densamma. Därigenom att den sålunda finge ökad ansvar och tvingades till nödig begränsning skulle den på många områden bidraga till en sund, lyckobringande utveckling.

Under 1910 års riksdag väcktes icke något förslag i detta ämne. Där- emot framställde herr Lindhagen till h. exc. statsministern en interpellation angående omfattningen af den anordnade utredningen om kvinnans politiska rösträtt samt utsikterna att inom den närmaste framtiden få utredningen bragt till afslutning. I anledning häraf meddelade statsministern, att Kungl. Maj:t föranstaltat om utredning för att undersöka grunderna för kvinnans rösträtt i de stater, där sådan rösträtt införts, samt verkningarna af densamma. På ytterligare frågor af interpellanten tillade statsministern, att han ansåge det vara af särskild vikt att få utredt huruvida kvinnoröst- rätten utöfvat någon inverkan på äktenskapsfrekvensen och nativiteten.

Den af statsministern bebådade utredningen har under innevarande år framlagts på Riksdagens bord. Den är verkställd af professorn vid Uppsala universitet C. A. Reuterskiöld samt innehåller dels en öfversikt öfver kvinno- rösträttsrörelsens historia och hittills vunna resultat och dels en kritisk granskning af »kvinno- rösträttens problem». Vid densamma hafva såsom bilagor fogats utdrag af författningarna i de stater, som infört rösträtt för kvinnor, redogörelser för verkningarna af kvinno- rösträttens införande, stati- stik öfver antalet giftermål och födelser i ifrågavarande stater, statistik öfver deltagandet i valen inom desamma, jämförande tablå öfver social lag- stiftning i stater med kvinno- rösträtt och i en del äldre kulturstater utan sådan, redogörelse för sådana förslag om införande af rösträtt för kvinnor,

hvilka ej ledt till resultat, jämte motivering, en del framstående utländska statsmäns yttranden i ämnet m. m.

Utgående från sin af boströmianism och nyare tysk rättsfilosofi påverkade statsuppfattning, anser utredningens författare, att frågan om »det berättigade» i krafvet på valrätt och valbarhet för kvinnor icke har någon som helst betydelse. Enligt hans förmenande kan »från riktiga utgångspunkter» icke något principiellt skäl anföras vare sig för eller emot kvinnans rösträtt. Spörsmålet härom synes för honom vara uteslutande en maktfråga eller en lämplighetsfråga. Statsintresset kräfver ej »upptagandet af nya element bland väljaremassorna, blott därför att de själfva vilja upptagas. Endast om dessa element antingen utgöra en själfständig maktfaktor, hvars inorganiserande i staten är nödvändigt för att den ej skall verka oansvarigt, eller de kunna med fog antagas konstant inverka på de redan existerande och inorganiserade maktfaktorernas styrka och ställning, ändras detta förhållande.» (Utredningen sid. 38.) Dock fastslår författaren, att valbarheten är en logisk konsekvens af valrätten. Beslutar man sig för den senare måste man äfven finna sig i den förra.

Hvad särskildt beträffar redogörelsen för verkningarna af kvinnorösträtten i de amerikanska och australiska staterna, så framgår däraf klart, att hvarje faktiskt stöd saknas för hans excellens statsministerns under fjolårets interpellationsdebatt uttalade antagande af något slags orsakssammanhang mellan kvinnorösträtt, å ena sidan, samt minskning i äktenskapsfrekvens och nativitet, å den andra.

Genom framläggande af de sakliga uppgifter, som nu omförmälda utredning innehåller, samt statistiska centralbyråns år 1908 afgifna redogörelse för kvinnornas fördelning i särskilda åldersklasser, civilstånd, yrken m. m. synas äfven de längst gående kraf på utredning af nu omhandlade fråga vara uppfyllda. Att under sådant förhållande fortfarande låta anstå med afgörandet af denna fråga, kan ej vara riktigt, i synnerhet som Riksdagen i densamma redan intagit en bestämd principiell ståndpunkt genom sin skrifvelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1906, däri det yttras bland annat:

»Att från direkt politiskt inflytande utestänga henne (kvinnan) kan näppeligen sägas vara väl förenligt med införande af en så vidsträckt valrätt för män, som nu ifrågasättes. Hon har nämligen lika stora intressen att tillvarataga som mannen och bör väl därför äfven sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dem tillbörligen beaktade.»

Med dessa ord synes Riksdagen hafva träffat frågans kärnpunkt; och

genom att sedermera tillerkänna kommunalt röstberättigade kvinnor valbarhet samt i princip fastslå kvinnas rätt att innehafva vissa ämbeten har Riksdagen ytterligare häfdat grundsatsen om svensk kvinnas medborgarrätt. Att tillerkänna henne jämväl valrätt och valbarhet till Riksdagens bägge kamrar är endast ett följdriktigt genomförande af denna grundsats.»

I motionen nr 343 inom Andra kammaren har herr *Staaß* m. fl. gjort samma hemställan som herr Beckman m. fl. i motionen nr 102 inom Första kammaren samt till stöd därför anfört samma motivering, som innehålles i denna motion.

I motionen nr 341 inom Andra kammaren har herr *Branting* m. fl. hemställt:

»att Riksdagen för sin del måtte antaga som hvilande till grundlagsenlig behandling.

I. Beträffande § 16 riksdagsordningen:

1) Sådan förändrad lydelse, att i ingressen orden »svensk man» utbytes mot »svensk man och kvinna».

2) Sådan förändrad lydelse, att i ingressen orden »tjugufyra års ålder» utbytas mot »tjuguet år ålder».

3) Sådan förändrad lydelse, att i mom. a) orden »eller är i konkurs-tillstånd» utgå.

4) Sådan förändrad lydelse, att mom. b) utbytes mot »den som står under fattigvårdsstyrelses målsmansrätt».

5) Sådan förändrad lydelse, att mom. c), som handlar om utskyldstreck, helt utgår.

6) Sådan förändrad lydelse, att mom. d), som handlar om värnpliktsstreck, helt utgår.

II. Beträffande § 9 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i Första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

III. Beträffande § 19 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i Andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket.»

Till denna hemställan ha motionärerna bifogat följande:

»Skulle samtliga här ofvan under I beträffande § 16 riksdagsordningen framställda yrkanden vinna afseende, så komme nämnda paragrafs första stycke att erhålla följande slutliga lydelse: Valrätt till Andra kam-

maren tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått 21 års ålder; dock ej den som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt.

I hvarje fall få vi hemställa, att utskottet, i händelse af bifall till våra ofvanstående förslag helt eller delvis, ville vidtaga den jämkning i formuleringen jämväl af andra paragrafer i grundlagarna, som kan blifva en följd af ofvanstående förslag. Häri innefattas också, att i § 31 rege- ringsformen utbyta ordet 'män' mot 'män och kvinnor'.

Rörande hvad motionärerna anfört till stöd för sitt förslag hänvisas till motionen.

Såsom af den ofvan gjorda sammanställningen torde framgå, föreslå samtliga motionärer såväl politisk rösträtt som valbarhet för kvinnor till Riksdagens båda kamrar. Herrar Beckman m. fl. och Staaff m. fl. påyrka för kvinnlig rösträtt samma betingelser, som uti gällande rösträtsbestämmelser finnas stadgade beträffande män, dock med iakttagande däraf, att gift kvinnas befogenhet att utöfva sin rösträtt i vissa fall göres beroende af, huruvida mannen är berättigad att i valen deltaga. Herr Branting m. fl. däremot framställa i fråga om den kvinnliga rösträtten längre gående yrkanden, som sammanhånga med herr Brantings m. fl. återupptagande af det förslag till författningsrevision, som af herr Branting m. fl. framburits vid flere föregående riksdagar, och hvarom herr Brantings ofvan återgifna motion ger en framställning.

*Utskottets
yttrande.*

Den fråga, som vid behandlingen af förevarande motioner främst varit föremål för utskottets uppmärksamhet, har varit spørsmålet om beredande af politisk rösträtt och valbarhet åt kvinnor. Herr Beckman m. fl. och herr Staaff m. fl. hafva såsom skäl för de af dem framställda förslagen bl. a. anfört, att, då den allsidiga utredning om kvinnans politiska rösträtt, hvarom 1906 års Riksdag hos Kungl. Maj:t anhållit, nu skulle föreliggande afslutad, det ej vore riktigt att fortfarande låta det anstå med detta spørsmåls afgörande.

Efter utskottets mening är emellertid den ifrågavarande utredningen ännu ej att betrakta som afslutad, och den på offentligt uppdrag utarbetade framställningen »Om utvecklingen och tillämpningen i utlandet af idéen om kvinnans politiska rösträtt», som innevarande år utdelats inom Riksdagen, utgör endast en första del af denna utredning. Att Riksdagen

gen skulle föregripa resultatet af denna utredning genom att besluta såsom hvilande vissa grundlagsförslag om politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor, anser utskottet icke tillrådligt. Utskottet tillåter sig vidare framhålla, att det icke heller kan vara välbetänkt att så omedelbart efter genomförandet af 1909 års genomgripande rösträttsreform, och innan någon erfarenhet af dess verkningar hunnit vinnas, vidtaga ytterligare en så vidtomfattande omläggning af de politiska rösträttsbestämmelserna, att antalet valberättigade åter på en gång skulle mer än fördubblas. Enligt utskottets uppfattning har för öfrigt idén om kvinnans politiska rösträtt ej ens bland kvinnorna själfva vunnit den anslutning, att en reform i öfverensstämmelse med motionärernas förslag kan anses vara af behovet påkallad.

Under sådana förhållanden saknar utskottet för närvarande anledning att ingå på de principiella invändningar, som kunna göras gällande mot den nu ifrågasatta reformen.

I fråga om de af herr Branting m. fl. framställda yrkandena i hvad de afse en författningsrevision, finner sig utskottet, både med hänsyn till den så nyligen genomförda rösträttsreformen och på grund däraf, att motionärerna ej anfört några verkligt bärande skäl för de föreslagna förändringarna, böra afstyrka desamma.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa:

a) att herr Beckmans m. fl. motion i Första kammaren nr 102 och herr Staaffs m. fl. motion i Andra kammaren nr 343 icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd;

b) att herr Brantings m. fl. motion i Andra kammaren nr 341 icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd.

II.

Sedan konstitutionsutskottet till behandling förehaft förevarande motioner och i fråga om dem fattat ofvan angifna beslut, har till utskottet öfverlämnats en inom Första kammaren af herr *Alb. Bergström* väckt motion, nr 105, i hvars syfte herr *Gottfr. Olsén* instämt, och hvori hemställts, »det Riksdagen täcktes besluta, att svensk gift moder och kommunalt röstberättigad kvinna erhåller samma politiska rösträtt och på samma villkor som man».

Till stöd för detta förslag har motionären anført följande:

»Ehuru jag icke vågar mig på att bedöma om tiden just nu är lämplig eller ej, ur allmän samhällelig synpunkt, för utsträckande af den politiska rösträtten till kvinnan, tillåter jag mig dock, att ånyo framkomma med anhållan om att så sker, då hänsyn till tidens lämplighet ej torde undgå att vederbörligen öfvervägas vid frågans behandling i Riksdagen.

Utom de skäl, som jag vid föregående tillfällen anført för den politiska rösträttens utsträckande till kvinnan, vill jag, som särskildt motiv för denna framställning nu, påpeka den förlust samhället gör, så länge det icke tillgodogör sig för sin utveckling den särskilda ansvarskänsla och den erfarenhet, som endast kvinnan kan förvärfva och utan hvilkas tillgodogörande äfven i det politiska lifvet en fullt sund utveckling icke kan vara möjlig.

Då helt visst kvinnans ansvarskänsla som moder och erfarenhet som själf försörjande är af största betydelsen och sålunda i första hand bör tillgodogöras», har motionären inskränkt sig att göra ofvanberörda hemställan.

Med hänvisning till hvad utskottet ofvan under punkten I anført, får utskottet hemställa,

*Utskottets
yttrande.*

att herr Bergströms förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 april 1911.

På utskottets vägnar:

ERNST TRYGGER,

Reservationer:

vid punkt I: a):

af herr *Trygger*, mot viss del af motiveringen;

af herr *Uppström*, som anført:

Det lider visserligen enligt min mening intet tvifvel, att utvecklingen går i den riktning, att, vare sig man vill eller icke, förr eller senare äfven

åt kvinnor, för hvilka i vår tid upplätes det ena arbetsfältet efter det andra, som hittills varit mannen uteslutande förbehållet, meddelas politiska rättigheter. Att redan nu till pröfning i sak upptaga förslag i de föreliggande motionernas syfte har jag emellertid icke ansett lämpligt, enär på sätt utskottet yttrat den af detsamma omförmälda utredning ännu ej är att betrakta som avslutad, och den på offentligt uppdrag utarbetade framställningen »om utvecklingen och tillämpningen i utlandet af idéen om kvinnans politiska rösträtt», som innevarande år utdelats inom Riksdagen, endast utgör en första del af berörda utredning, äfvensom — hvilket, synes mig ej bör ske utan tvingande skäl, som här saknas — ett dylikt förfarande endast skulle föregripa resultatet af meranämnda utredning;

af herrar *Berger* och *Gustafsson*, hvilka ansett, att utskottet såsom skäl för sitt afstyrkande af motionerna om politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor bort åberopa allenast, att den af 1906 års Riksdag hos Kungl. Maj:t begärda utredningen om kvinnans politiska rösträtt ännu ej vore avslutad, samt att Riksdagen saknade giltig anledning att föregripa resultatet af nämnda utredning genom att nu antaga såsom hvilande vissa i ämnet väckta grundlagsförslag;

af herr *af Callerholm*, friherre *Bonde*, herrar *Ericsson*, *Berg* från Göteborg, *von Schéele* och *Edén*, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka de i herr Beckmans m. fl. och herr Staaffs m. fl. förevarande motioner framställda förslag till ändring af §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen;

af herr *Larsson*;

vid punkt I: b):

af herr *Larsson*, som anförde:

Enligt min uppfattning kräfva rättvisa och billighet gentemot kvinnorna och andra stora grupper af landets medborgare, att de reformer, som påyrkats i herr Brantings m. fl. motion, snarast genomföras. Med hänsyn härtill är det synnerligen angeläget, att denna Riksdag, den sista i treårsperioden, blir satt i tillfälle att pröfva de olika reformförslagen på ett sådant sätt, att de i sin helhet, eller åtminstone till någon del, må kunna förklaras hvilande till vidare grundlagsenlig behandling nästa riksdag.

På grund häraf och i anslutning till de i nyssnämnda motion framställda yrkandena samt med åberopande af i samma motion anförd moti-

vering tillåter jag mig framställa alternativa förslag beträffande § 16 riksdagsordningen och hemställer,

att Riksdagen, med anledning af herr Brantings m. fl. motion i Andra kammaren nr 341, måtte för sin del antaga som hvilande till grundlagsenlig behandling följande ändrade lydelser i nedanstående delar af riksdagsordningen:

I. Beträffande § 16.

Alternativ I.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått tjuguettt års ålder, dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelses målsmansrätt.

Till efterrättelse — — — — —

valet inträffar.

Alternativ II.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått tjugufyra års ålder, dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelses målsmansrätt.

Till efterrättelse — — — — —

valet inträffar

Alternativ III.

Varätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man är i konkurstillstånd;

c) den, som står under fattigvårdsstyrelses målsmansrätt;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse — — — — —

valet inträffar.

Alternativ IV.

Valrätt tillkommer enhvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvarunders man är i konkurstillstånd;

c) den, som står under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt;

d) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

e) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvarunders man häftar för honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse — — — — —

— — — — — valet inträffar.

II. Beträffande § 9.

Till ledamot i Första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

III. Beträffande § 19.

Till ledamot i Andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket;

af herrar af *Callerholm*, *Ericsson*, *Berg* från Göteborg, *Edén* och *Gripenstedt*, som anfört:

»I punkt I: 4 af herr Brantings motion yrkas ändring af § 16, mom. b i riksdagsförordningen, hvilket i sin nuvarande lydelse stadgar, att från valrätt uteslutes »den som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn». Yrkandet i motionen går ut därpå, att uteslutningen skall drabba »den som, står under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt».

Om formuleringen af detta moment i de nya rösträttsbestämmelserna hafva under rösträttsfrågans behandling framträdt olika meningar, och äfven

det förslag, som i nu föreliggande motion upptagits, har förut vid flera tillfällen varit framställt, men mötts af åtskilliga betänkligheter. Menings-
skiljaktigheten har icke blott berott därpå, att man icke varit ense, huru långt
uteslutningen af understödstagare borde sträcka sig, utan också därpå, att
på grund af osäker terminologi och växlande kommunala anordningar inom
fattigvårdsväsendet själfva innebörden af de olika formuleringarna icke
lätit sig fullt öfverskådas,

Den slutligen antagna bestämmelsen har numera trädt i tillämpning,
vid uppgörandet af de röstlängder, som vallagen föreskrifver, och som en-
ligt de nya grunderna för första gången utarbetades sistlidet år. Tillämp-
ningen synes ådagalägga, att de farhågor, som uttalats för ifrågavarande
bestämmelsers verkningar, varit blott allt för väl grundade. Icke nog
därmed, att antalet af dem, som genom »fattigvårdsstrecket» uteslötos från
valrätt, blef oväntadt stort, i synnerhet i vissa kommuner, utan det be-
fanns också, att detta delvis berodde därpå, att bland de häftande för
fattigunderstöd uppfördes en mängd valmän, som själfva icke voro med-
vetna om att hafva erhållit sådant understöd. Valmän, som själfva eller
för hustru eller barn erhållit *sjukvård* å vissa allmänna anstalter och på
grund af medellöshet icke behöft erlägga betalning för denna vård, ingingo
sålunda bland de häftande. En sådan verkan af riksdagsordningens stad-
gande måste uppröra den allmänna rättskänslan, så mycket mera som stad-
gandet kom att drabba olika på olika orter, alltefter den olika karaktären
af de sjukvårdsinrättningar, som anlåtats, samt olika uppfattning och anord-
ning af det inbördes förhållandet mellan fattigvård och sjukvård inom
respektive kommuner.

Det synes oss uppenbart, att härutinnan yppat sig ett missförhållande,
som kräfver snar rättelse. Sådant rättelse bör närmast vara att vinna genom
lämplig omformulering af vederbörande moment i riksdagsordningen. Då
emellertid en dylik formulering, enligt erfarenhet från föregående diskus-
sioner i frågan, är förenad med svårigheter, som icke kunna öfvervinnas
utan ingående utredning, torde frågan lämpligen böra hänskjutas till
Kungl. Maj:ts pröfning.

På grund häraf hemställes,

att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla,
det Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, låta
utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan

ändring i riksdagsordningens § 16, mom. b, att röstberättigad icke måtte uteslutas från rösträtt på den grund, att han för sig, hustru eller minderåriga barn erhållit sjukvård på allmän bekostnad.»

Det skulle här antecknas, att herrar *Nyström*, *Almqvist* och *Nilsson* icke deltagit i dessa ärendens behandling inom utskottet, och att friherre *Bonde* icke deltagit i behandlingen af det under punkt I: b) omförmälda ärendet.
